

Datum
17 augustus 2023

Centrale of decentrale stemopneming: afwegingskader voor gemeenten

Inleiding

Als gemeente heeft u de keuze de verkiezingsuitslag vast te stellen door middel van een centrale stemopneming of een decentrale stemopneming. Deze keuzemogelijkheid is ingevoerd met de wet Nieuwe Procedure Vaststelling Verkiezingsuitslagen (NPVV). Om gemeenten een weloverwogen keuze te laten maken heeft de Kiesraad dit afwegingskader opgesteld. Op de volgende pagina's vindt u een overzicht van de verschillen tussen een centrale en decentrale stemopneming. U vindt per onderdeel een korte beschrijving van de belangrijkste kenmerken van beide mogelijkheden.

De keuze tussen een centrale of decentrale stemopneming is aan het college van B en W. De keuze voor een centrale stemopneming moet de gemeente uiterlijk op de dag van de kandidaatstelling bekend maken. De Kiesraad heeft in het advies over de evaluatie¹ van de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen geadviseerd te kiezen voor een centrale stemopneming.

De belangrijkste argumenten om te kiezen voor een centrale stemopneming zijn:

- Bij de Tweede Kamerverkiezing wordt weer een hoge opkomst verwacht en daarmee grote aantallen te tellen stembiljetten. Een centrale stemopneming verlicht de werkzaamheden op het stembureau, omdat het stembureau alleen op lijstniveau telt. Stembureauleden kunnen dus eerder naar huis.
- In maart is gebleken dat een decentrale stemopneming kan leiden tot veel hertellingen door het gemeentelijk stembureau (GSB). In tegenstelling tot een centrale stemopneming is het vooraf onduidelijk hoeveel stembureaus geheel of gedeeltelijk moeten worden herteld. Dit heeft, tijdens de GSB-zitting, geleid tot te weinig tellers, te kleine tellocaties en een grote regeldruk op de verkiezingsorganisatie op de dag na de stemming. Deze problemen kunnen worden ondervangen door te kiezen voor centrale stemopneming, omdat het aantal te tellen stembureaus dan vooraf bekend is.

¹ Zie: [Evaluatie Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen: uitslag betrouwbaar, verkiezingsproces moet beter \(2023\)](#).

Overwegingen om te kiezen voor een CSO of DSO

	Centrale stemopneming (CSO)	Decentrale stemopneming (DSO)
	Op de avond van de stemming tellen de stembureaus alleen de stemmen per lijst. Het GSB telt de volgende dag de stemmen per lijst en per kandidaat. Dit wordt ook wel 'centraal tellen' genoemd.	Op de avond van de stemming telt het stembureau de stemmen per lijst én per kandidaat. Het GSB controleert de volgende dag de processen-verbaal van de stembureaus. Bij (vermoedelijke) fouten worden de stemmen van dat stembureau geheel of gedeeltelijk opnieuw geteld.
Impact op verkiezingsorganisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Extra planning en organisatie vooraf. • Minder regeldruk op de dag van de verkiezing en tijdens de zitting van het GSB. <p>Een CSO organiseren heeft een grotere impact op de verkiezingsorganisatie. Het vergt vooraf extra planning en organisatie. Denk hierbij aan catering, zaalhuur, extra telteams, ondersteuning en het voorbereiden van de zitting zelf. Vooraf betekent dit meer werk. Maar op de verkiezingsavond kan de organisatie eerder naar huis, door minder werkzaamheden op het stembureau (zie ook 'Werkzaamheden stembureau en telteams'). De verkiezingsorganisatie is twee volle dagen in touw. Leg bij voorkeur de eindverantwoordelijkheid voor de dag van de stemming en de dag van de telling bij verschillende ambtenaren neer.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Minder planning en organisatie vooraf. • Meer regeldruk op de dag van de verkiezing en tijdens de zitting van het GSB. <p>Bij een DSO worden op de zitting van het GSB op de dag na de stemming niet alle stembureaus herteld. Afhankelijk van het aantal opnieuw te tellen stembureaus, kan de zitting van het GSB bijvoorbeeld plaatsvinden in het gemeentehuis, zonder extra personeel, catering, zaalhuur en grote logistieke processen rondom het heen en weer brengen van de stembescheiden naar een centrale locatie. Hoewel ook bij een DSO de verkiezingsorganisatie de dag na de stemming werkzaamheden moet verrichten, zijn deze vermoedelijk beperkter van aard. Men is op de dag van de stemming echter wel tot diep in de nacht in touw. Ook hier geldt daarom dat het wenselijk is de verantwoordelijkheid bij verschillende ambtenaren neer te leggen.</p>

	Centrale stemopneming (CSO)	Decentrale stemopneming (DSO)
Aantal te tellen stembureaus	<ul style="list-style-type: none"> Alle stembureaus worden geteld. <p>Alle stembureaus worden op de dag na de verkiezing op kandidaatniveau geteld. Is er een verschil tussen toegelaten kiezers en stembiljetten, dan worden ook de stempassen, volmachtbewijzen en kiezerspassen opnieuw geteld. De telling is daarna klaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Niet duidelijk hoeveel stembureaus herteld moeten worden. Vooraf in te schatten op basis van historische gegevens. <p>Bij het bepalen van het aantal te hertellen stembureaus naar aanleiding van een onverklaard verschil is de afgelopen PS/WS-verkiezing een goede maatstaf. Uit historisch onderzoek² blijkt namelijk dat het aantal verschillen tussen kiezers en stembiljetten afhankelijk is van de grootte of complexiteit van een verkiezing. De PS/WS-verkiezing scoort op basis van het onderzoek nagenoeg gelijk aan een Tweede Kamerverkiezing en is daarmee een goede maatstaf.</p>
Impact op gemeentelijke organisatie	<ul style="list-style-type: none"> Meer gemeenteambtenaren betrokken op de dag(en) na de verkiezing. <p>Er zijn over het algemeen meer gemeenteambtenaren betrokken op de dag na de verkiezing. Dit kan consequenties hebben voor de dienstverlening.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Minder gemeenteambtenaren betrokken op de dag(en) na de verkiezing. <p>Er zijn over het algemeen minder gemeenteambtenaren betrokken op de dag na de verkiezing. De reguliere dienstverlening wordt hierdoor minder belast.</p>

² <https://www.kiesraad.nl/adviezen-en-publicaties/adviezen/2019/augustus/kwantitatief-onderzoek-centraal-tellen/kwantitatief-onderzoek-centraal-tellen-kiesraad>

	Centrale stemopneming (CSO)	Decentrale stemopneming (DSO)
Kwaliteit van het telproces	<ul style="list-style-type: none"> • Meer uniform telproces met meestal nieuwe uitgeruste tellers. • Minder tijdsdruk. <p>De tellingen op kandidaatsniveau worden bij voorkeur de volgende dag uitgevoerd door nieuwe, uitgeruste tellers. Er is geen druk om de tellingen snel af te maken. Het is eenvoudiger toezicht te houden op hoe de telteams de telling uitvoeren, wat leidt tot meer uniformiteit. Bij vragen of onduidelijkheden kan eenvoudiger hulp worden verleend door de verkiezingsorganisatie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Meer pluriform telproces vanwege het ontbreken van centrale regie. • Telling moet op kandidaatsniveau afgemaakt worden op de dag van stemming. • Meer tijdsdruk. <p>De tellingen op kandidaatsniveau worden uitgevoerd aan het eind van een lange dag, veel tellers zijn vermoeid en staan onder druk om de telling snel af te ronden. Het is moeilijker voor de verkiezingsorganisatie om zicht te houden op hoe wordt geteld en om ondersteuning te leveren als er vragen zijn. Wel kunnen de stembureauleden mogelijke onverklaarde verschillen duiden omdat zij ook bij de stemming aanwezig waren.</p>
Openbaarheid en controleerbaarheid	<ul style="list-style-type: none"> • Tellen vindt overdag op een centrale locatie plaats, waardoor de telling in zijn geheel beter toegankelijk is. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tellen vindt plaats op diverse locaties, waardoor de telling in zijn geheel minder toegankelijk is. • Daarentegen kunnen kiezers wel in het stemlokaal kijken waar ze ook hebben gestemd.

	Centrale stemopneming (CSO)	Decentrale stemopneming (DSO)
Grootte en inrichting van de locatie	<ul style="list-style-type: none"> • Locatie moet groot genoeg zijn om alle stembureaus te tellen. • 30 m² vloeroppervlak per telteam noodzakelijk. • Telteam telt ongeveer 3 stembureaus. <p>De locatie moet groot genoeg zijn om alle stembureaus met diverse telteams te tellen in één werkdag. Het is wenselijk altijd aan tafels te tellen: per telteam is er circa 30 m² aan ruimte nodig (waarvan 15 m² aan tafels). Het telteam heeft meestal 5 of 7 tellers (waarvan 1 telleider). Een telteam telt gemiddeld 3 stembureaus op een werkdag.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Inschatten hoeveel stembureaus herteld moeten worden. Op basis daarvan ruimte plannen. • Kan eventueel in het gemeentehuis. • 30 m² vloeroppervlak per telteam noodzakelijk. • Telteam telt ongeveer 3 stembureaus. <p>Ook bij een DSO is een centrale locatie voor hertellingen noodzakelijk. Aan de hand van het aantal te verwachten stembureaus kan een inschatting gemaakt worden van de benodigde ruimte. Ook hier is per telteam circa 30 m² aan ruimte nodig (waarvan 15 m² aan tafels) en 5 tot 7 tellers (waarvan 1 telleider). Een telteam telt gemiddeld 3 stembureaus op een werkdag.</p>
ICT	<ul style="list-style-type: none"> • Invoer OSV2020 bij voorkeur op dezelfde locatie als centrale stemopneming. <p>Bij een CSO is het wenselijk dat de invoer in OSV2020 nabij of in dezelfde ruimte plaatsvindt als de telling. Hiervoor moet dus apparatuur, zoals laptops, printers en scanners, verplaatst worden van het gemeentehuis naar de centrale locatie. Ook moeten er faciliteiten beschikbaar zijn om een netwerk aan te leggen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Invoer OSV2020 kan op dezelfde locatie als de zitting van het GSB, maar kan ook op het gemeentehuis. <p>Afhankelijk van het aantal stembureaus dat herteld moet worden, kan een DSO ook in het gemeentehuis plaatsvinden en daarmee ook de invoer in OSV2020. In dat geval is er geen sprake van het verplaatsen en installeren van apparatuur op een externe locatie.</p>

	Centrale stemopneming (CSO)	Decentrale stemopneming (DSO)
Inzet van en aantal benodigde tellers	<ul style="list-style-type: none"> Zowel tellers nodig op de dag van de stemming, als tellers voor de telling op de dag erna. <p>Het is mogelijk hiervoor een beroep te doen op dezelfde mensen, maar vaak worden ook geheel nieuwe mensen ingezet. Juist om te voorkomen dat de mensen die op de verkiezingsdag vele uren in touw zijn geweest, de volgende dag weer vroeg aan de slag moeten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Op basis van een inschatting van de hoeveelheid te hertellen stembureaus kan het GSB waarschijnlijk af met minder tellers op de dag na de verkiezing. <p>Naast stembureauleden worden 's avonds vaak extra tellers ingezet voor de telling. Er is een beperkter aantal tellers nodig voor de GSB-zitting (afhankelijk van de inschatting van het aantal opnieuw te tellen stembureaus). Houd er wel rekening mee dat er reserveploeg(en) beschikbaar moeten zijn op de dag na de verkiezing, mochten er onverhoopt toch meer hertellingen nodig zijn.</p>
Werkzaamheden stembureau en telteams	<ul style="list-style-type: none"> Minder werkzaamheden omdat de telling enkel op lijstniveau wordt uitgevoerd. Het telteam CSO heeft echter dezelfde stembiljetten opnieuw in handen. <p>Op het stembureau kan de telling sneller worden afgerond en kunnen de stembureauleden eerder naar huis. Het telteam bij de CSO heeft hetzelfde stembiljet echter nogmaals in handen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Meer werkzaamheden omdat de telling op kandidaatsniveau wordt afgerond. Afhankelijk van eventuele fouten of verschillen is de telling vervolgens afgerond. <p>Op het stembureau zijn de werkzaamheden uitgebreider maar is het tellen daarna wel afgerond (m.u.v. eventuele onverklaarde verschillen of telfouten dan wel terugverwijzingen door het CSB).</p>

	Centrale stemopneming (CSO)	Decentrale stemopneming (DSO)
Kosten	<ul style="list-style-type: none">Met de invoer van NPVV is voor alle gemeenten een extra bedrag in het gemeentefonds opgenomen. Dit bedrag is voor alle gemeenten gelijk, ongeacht of wordt gekozen voor CSO of DSO. <p>Wilt u meer inzicht in de kosten van centraal tellen? Dan kunt u deze evaluatie uit 2019 raadplegen van het experiment centrale stemopneming bij de Europees Parlementsverkiezing³.</p>	<ul style="list-style-type: none">Met de invoer van NPVV is voor alle gemeenten een extra bedrag in het gemeentefonds opgenomen. Dit bedrag is voor alle gemeenten gelijk, ongeacht of wordt gekozen voor CSO of DSO. <p>Let op: ook een gemeente die kiest voor DSO maakt extra kosten sinds de invoering van NPVV vanwege de GSB-zitting. Omdat er bij een DSO slechts gedeeltelijk herteld moet worden, zullen de extra kosten lager zijn dan bij een CSO.</p>

³ Evaluatie van het experiment centrale stemopneming bij de Europees Parlementsverkiezing, Kantar (2019) [blg-903614.pdf](#)
([officielebekendmakingen.nl](#))